

KWESTIE VAN LEZEN

Deel 13

Lezen en creatief schrijven combineren
op de basisschool

Achtergronden en praktische tips voor leerkrachten

Lezen

STICHTING LEZEN

Zo wordt schrijven een feestje

Veruit de meeste basisschoolleerlingen vinden het leuk om voorgelezen te worden, of, als ze iets ouder zijn, om zelf te lezen. Schrijven vinden kinderen meestal minder aangenaam; schrijftaken op school zijn voor hen vaak saai of moeilijk.

Heel gek is dit niet. Basisschoolleerlingen leren met schrijven een nieuwe, ingewikkelde vaardigheid. Ze moeten letten op spelling, grammatica en leesbaarheid. Houd dan nog maar eens aandacht over voor de inhoud, laat staan voor plezier.

Hoe maak je schrijven aantrekkelijk voor basisschoolleerlingen? Onze oplossing: door lezen en creatieve schrijftaken te combineren in het taalonderwijs, en daarbuiten. De praktijkervaringen hiermee zijn zeer goed. Lezen en schrijven versterken elkaar, waardoor beide activiteiten gemakkelijker en interessanter worden. Door lezen en schrijven samen te onderwijzen, kunnen de taalvaardigheid en geletterdheid van kinderen groeien.

Maar hoe pak je zoiets aan? Hoe krijg je kinderen aan het schrijven? Hoe zorg je dat de veelschrijvers weer ophouden? En waar haal je de tijd vandaan? Deze brochure biedt antwoorden en tips.

Waarom creatief schrijven?

Wie creatief schrijft, maakt persoonlijke of fantasievolle teksten; op speelse wijze, maar met aandacht voor de vorm (Janssen & Van den Bergh, 2010). Kinderen kunnen zichzelf zo uitdrukken, hun gedachten structureren, en hun verbeelding aan het werk zetten. Volgens schrijfdocent Mariet Lems kan een kind hiermee niet vroeg genoeg beginnen, zodat het 'zijn eigen originaliteit niet verleert, maar leert te gebruiken in taal en beeld' (Lems, 2013, p. 16). Ook andere schrijfdocenten zijn enthousiast over de effecten van creatief schrijven. Het zou het taalgevoel van leerlingen, hun tekstbegrip, leesplezier en zelfvertrouwen vergroten (bijv. Austen, 2005).

Veel onderzoek naar het effect van creatief schrijven op lezen is er niet, maar het onderzoek dat er wel is, laat zien dat leerlingen door creatieve schrijfopdrachten sterker emotioneel betrokken raken bij literaire teksten (bijv. Denner, Pickards, & Albanese, 2003; Janssen & Braaksma, 2016). Door schrijfopdrachten in het algemeen gaan leerlingen de teksten die ze moeten lezen beter begrijpen, vooral als de leerkracht heldere instructies geeft over de opdracht en als leerlingen aangemoedigd worden na te denken over wat ze schrijven (Graham & Hebert, 2010). Terwijl spelling en grammatica, als kinderen die eenmaal beheersen, weinig meer toevoegen aan de ontwikkeling van geletterdheid, blijven vertellen en schrijven dat wel doen (Kennedy et al., 2012). Daarom is het belangrijk ruimte in te bouwen voor schrijflessen waarin niet de spelling, maar de betekenis van het geschrevene vooropstaat.

TIP:

Maak de schrijfopdrachten niet te lang. Korte schrijfopdrachten zijn overzichtelijker voor leerling én leerkracht. De beperkte omvang helpt zowel leerlingen die moeilijk op gang komen, als leerlingen die maar niet kunnen ophouden met schrijven.

Waarom lezen en creatief schrijven samen onderwijzen?

Basisschoolleerlingen die vaker worden voorgelezen en/of die zelf lezen, gaan beter en met meer gemak schrijven. Uit onderzoek blijkt:

- De kwaliteit van de schrijfproducten van basisschoolleerlingen neemt toe als ze meer (literaire) verhalen lezen of voorgelezen krijgen (zie Kieft, 2004; Krashen, 2004).
- Kinderen verwerken literaire elementen uit de teksten die ze gelezen hebben in hun eigen teksten (zie Kieft, 2004).
- Kinderen die moeite hebben met lezen, kunnen via het zelf vertellen en opschrijven van een verhaaltje de betekenis en opbouw van een door een ander geschreven tekst beter doorzien (Anderson & Briggs, 2011).
- Taalzwakke basisschoolleerlingen die meededen aan De Schoolschrijver - een traject van een half schooljaar waarbij kinderboekenschrijvers met leerlingen lezen en creatief schrijven - kregen meer leesplezier, meer zelfvertrouwen en gingen beter schrijven (Kieft & Damstra, 2016). Een meerderheid van de leerkrachten die meededen aan De Schoolschrijver vond bovendien dat de creativiteit en taalvaardigheid van leerlingen waren toegenomen (Mol, Boerma, Dekker, & Jolles, 2015).

Bijkomend voordeel van het combineren van lezen en schrijven in de taallessen: in relatief weinig tijd komen zo verschillende vaardigheden aan bod.

TIP:

Kom je tijd tekort? Dan kun je creatief schrijven ook buiten het taalonderwijs inzetten, bijvoorbeeld in opdrachten over biologie of geschiedenis (zie Van Norden, 2014).

Hoe dan?

Een stappenplan om direct te beginnen

Van tevoren:

1. Bepaal het onderwerp. Is er recentelijk iets gebeurd of gaat er iets gebeuren waar de kinderen mee bezig zijn (bijv. storm, kerst, Koningsdag)? Over welk onderwerp heeft iedereen in de klas wel iets te zeggen (bijv. dieren, je kamer, spullen kwijtraken)?
2. Bepaal het soort tekst dat jullie gaan schrijven. Lems (2013) heeft hier veel tips voor. Een voorbeeld van een eenvoudige dichtvorm is het triolet (een gedicht van acht regels waarbij de vierde en zevende regel dezelfde zijn als de eerste; zie punt 6 hieronder). Maar je kunt kinderen ook vijf woorden of zinnen laten opschrijven naar aanleiding van het onderwerp en daar een verhaal mee laten maken.
3. Bepaal of je extra materiaal kunt meenemen: een prentenboek of gedicht over het onderwerp, en/of een 'zintuigenblad'. Een zintuigenblad is een simpel A4'tje waarop de zintuigen zien, horen, ruiken, proeven en tasten met icoontjes aangegeven staan (Lems, 2013, p. 324). Het kan een enorme steun zijn bij het schrijven (zie punt 5 hieronder).

In de klas:

4. Praat samen met de leerlingen over het onderwerp waarover ze gaan schrijven. Hierbij kun je een toepasselijk stukje voorlezen, en/of vertellen over een eigen ervaring.
5. Laat kinderen op het zintuigenblad onder elk zintuig iets opschrijven over het onderwerp. Bijvoorbeeld: toen ze voor het laatst op vakantie waren, wat zagen ze toen, wat hoorden ze, wat roken ze, hebben ze ook iets geproefd, en iets gevoeld?
6. Aan de hand van de zinnen en woorden die ze hebben opgeschreven, kunnen de kinderen hun tekst maken. Bij het triolet, bijvoorbeeld, kan de plek waar ze op vakantie waren de eerste, vierde en zevende regel zijn ('Op het strand in Marokko'). De tweede zin kan iets zijn wat ze zagen, de derde wat ze hoorden, de vijfde wat ze roken, de zesde wat ze proefden en de achtste wat ze voelden, of een algemene conclusie.

7. Laat de kinderen die dat willen hun tekst voorlezen. Deel complimentjes en eventueel opbouwende kritiek uit. Als de klas al weet hoe je feedback moet geven, kan iedereen hieraan meedoen.

TIP:

Moedig verlegen kinderen die een mooie tekst hebben gemaakt aan om die voor te lezen. Je kunt aanbieden dat jij de tekst voorleest.

8. Als de tijd en het niveau van de kinderen het toelaten: laat ze hun tekst verbeteren.
9. Als de klas het goed vindt en de opdracht geslaagd was: presenteer de teksten, door ze te bundelen of op te hangen. Zo kunnen de leerlingen na het schrijven elkaars teksten lezen, ervan leren en ervan genieten.

TIP:

Voor de allerjongste leerlingen, die nog niet kunnen schrijven, is de 'taaltekening' een goede manier om te beginnen met creatief schrijven (zie Lems, 2013). Hierbij vertelt het kind het verhaal dat bij de tekening hoort aan de leerkracht, die het vervolgens in korte zinnen opschrijft. Als het kind het eens is met het verhaal, kan het bij de tekening geschreven worden.

Methoden en projecten ter inspiratie

De laatste paar jaar lijkt het enthousiasme voor creatief schrijven in het onderwijs te groeien. Veel lesboeken geven al voorbeelden van creatieve schrijfoopdrachten, maar die zijn niet altijd even uitgebreid of helder. Voor wie meer wil, zijn dit enkele voorbeelden van methoden en projecten (voor een langere lijst, zie Stichting Lezen-rapport *Zo fijn dat het niet fout kan zijn*, 2017):

- *Laat maar Lezen*: onlinelessenreeks creatief schrijven voor het basisonderwijs. Ontwikkeld door voormalig docent Nederlands en taaldidactiek Annelies Karelse (zie: www.laatmaarlezen.nl).
- *Het Poëziepaleis*: kenniscentrum voor poëzie voor en door kinderen en jongeren. Organiseert de wedstrijd 'Kinderen en Poëzie'. Verzorgt daarnaast workshops en publiceert lesmaterialen en dichtbundels (zie: <https://www.poeziepaleis.nl/>).

- *De Schoolschrijver*: traject voor basisscholen waarbij een kinderboekenschrijver met een aantal klassen activiteiten onderneemt rondom verhalen, zoals (voor)lezen, schrijven en praten over boeken (zie: www.deschoolschrijver.nl).
- *Weten waar de woorden zijn*: met dit boek uit 2013 (herziene druk; oorspr. 2010) vol tips en stappenplannen legde schrijfdocent Mariet Lems haar lessen vast. Bedoeld voor leerkrachten die de stelopdrachten in hun taalmethoden willen aanpassen of vervangen.

TIP:

Bedenk en benadruk dat kinderen het niet 'fout' kunnen doen. Het gaat erom dat ze zich vrij voelen hun gedachten en gevoelens uit te drukken, niet dat ze perfecte zinnen schrijven.

Meer informatie?

Voor meer informatie over creatief schrijfonderwijs en de effecten van schrijven op lezen, zie ons rapport *Zo fijn dat het niet fout kan zijn* (2017), te downloaden op www.lezen.nl.

Anderson, N. L., & Briggs, C. (2011). Reciprocity between reading and writing: Strategic processing as common ground. *The Reading Teacher*, 64(7), 546-549.

Austen, V. J. (2005). The value of creative writing assignments in English literature courses. *International Journal for the Practice and Theory of Creative Writing*, 2(2), 138-150.

Denner, P. R., Pickards, J. P., & Albanese, A. J. (2003). The effect of story impressions preview on learning from narrative text. *The Journal of Experimental Education*, 71(4), 313-332.

Graham, S., & Hebert, M. A. (2010). *Writing to read: Evidence for how writing can improve reading (A Carnegie Corporation Time to Act Report)*. Washington DC: Alliance for Excellent Education.

Janssen, J., & Van den Bergh, H. (2010). Het effect van creatief schrijven op het lezen van korte verhalen. *Levende Talen Tijdschrift*, 11(1), 3-15.

Janssen, T., & Braaksma, M. A. H. (2016). Effects of creative writing on adolescent students' literary response. In M. Burke, O. Fialho, & S. Zyngier (red.), *Scientific Approaches to Literature in Learning Environments* (pp. 193-212). Amsterdam: John Benjamins.

Kennedy, E., Dunphy, E., Dwyer, B., Hayes, G., McPhillips, T., Marsh, J., O'Connor, M., & Shiel, G. (2012). *Literacy in early childhood and primary education (3-8 years)*. Dublin: National Council for Curriculum and Assessment.

Kieft, M. (2004). *Creatief schrijven en literatuur lezen*. Amsterdam: Instituut voor de lerarenopleiding.

Kieft, M., & Damstra, G. (2016). *De schatkamer ontsloten. De combinatie van De Schoolschrijver en de Bibliotheek op school*. Utrecht: Oberon (in opdracht van Kunst van Lezen).

Krashen, S. (2004). *The power of reading: Insights from the research (2nd ed.)*. Portsmouth, NH: Heinemann.

Lems, M. (2013). *Weten waar de woorden zijn. Een methodiek creatief schrijven (2e, herziene druk)*. Hillegom: SAAM uitgeverij.

Mol, S., Boerma, I., Dekker, S. & J. Jolles. (2015). *Verhalen vertellen, verwonderen en verbeelden met De Schoolschrijver*. Centrum Brein & Leren, Vrije Universiteit Amsterdam. Uitgever: Neuropsych Publishers.

Van Norden, S. (2014). *Iedereen kan leren schrijven. Schrijfplezier en schrijfvaardigheid in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.

Colofon

Tekst: Stichting Lezen

Eindredactie: Stichting Lezen

Foto's: Shutterstock

Vormgeving: Eindeloos, Den Haag

Drukwerk: Edauw en Johannissen Drukkerij

Uitgave van Stichting Lezen, 2017

Stichting Lezen
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
T 020 6230566
www.lezen.nl

Lezen

STICHTING LEZEN